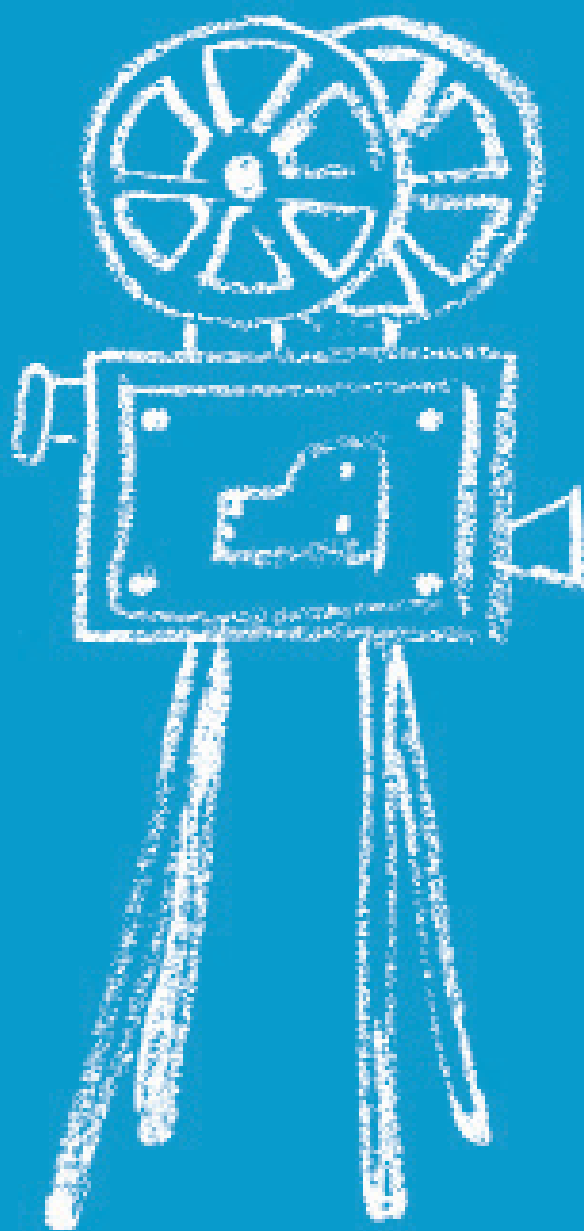

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

**CURS
2019/20**

Material didàctic elaborat per:

DRAC MÀGIC
CULTURA AUDIOVISUAL

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura

FilmoTeca
de Catalunya

#FilMOTECAEscoles

FILMOTECA PER A LES ESCOLES

Al sostre del món

Rémi Chayé

Material didàctic de la pel·lícula

Recomanada per a cicle inicial, mitjà i superior de Primària

Índex

4	Fitxa tècnica
4	Què treballem
5	Competències curriculars relacionades
6	La construcció dels personatges heroics: les heroïnes
7	Proposta d'activitats
8	L'estructura narrativa en el cinema d'aventures
9	Proposta d'activitats
10	La representació del paisatge
11	Proposta d'activitats
12	Glossari
13	Filmografia relacionada
14	Dades de contacte

Al sostre del món

Tout en haut du monde

Rémi Chayé

França-Dinamarca, 2015, 81 minuts.

Versió en català amb subtítols en català.

Sinopsi

1882. Sant Petersburg. Sasha, una joveneta de l'aristocràcia russa, ha estat sempre fascinada per la vida aventurera del seu avi, Olukin. Explorador famós, va fer construir un magnífic vaixell trencaglaç, el Davai, que no ha tornat de la seva darrera expedició a la conquesta del Pol Nord. Sasha decideix partir cap al Gran Nord seguint la pista del seu avi per tal de recuperar el famós vaixell.

Fitxa tècnica

Títol original: Tout en haut du monde

Argument i guió: Claire Paoletti, Patricia Valeix, Fabrice de Costil

Muntatge: Benjamin Massoubre

Direcció artística: Rémi Chayé

So: Régis Diebold, Mathieu Z'Graggen, Florent Lavallé

Què treballem?

- La construcció dels personatges heroics: les heroïnes.
- Els recursos narratius i l'estructura del cinema d'aventures.
- La funció expressiva del paisatge i la seva capacitat transformadora.

Material didàctic elaborat per:

Competències curriculars relacionades

Competències comunicatives

- Adquirir capacitats expressives per parlar de fets, conceptes, emocions, sentiments i idees.
- Aprendre a interactuar en contextos socials i culturals diversos, tenint en compte la presència tant de dones com d'homes en el discurs.

Competència d'autonomia i iniciativa personal

- Adquisició de la consciència i aplicació d'un conjunt de valors i actituds personals interrelacionats, com la responsabilitat, la perseverança, el coneixement de si mateix i l'autoestima, la creativitat, l'autocrítica, el control emocional, la capacitat d'elegir, de calcular riscos i d'afrontar els problemes, així com la capacitat de demorar la necessitat de satisfacció immediata, d'aprendre de les errades i d'assumir riscos.

Competència artística i cultural

- Les manifestacions artístiques són generadores d'espais de coneixement i d'espais d'experiència dins l'entorn proper (centre escolar, barri, poble, ciutat...) i de diàleg amb d'altres manifestacions artístiques i culturals del món.

Coneixement del medi natural, social i cultural

- Aprendre a identificar el conjunt de situacions, fenòmens, objectes, elements o problemes que integren l'espai natural i humanitzat –l'escenari on conviuen les persones i on interactuen amb la naturalesa– com a una manera d'aproximar-se a l'estudi de la realitat natural i social.

Material didàctic elaborat per:

La construcció dels personatges heroics: les heroïnes

Si bé és habitual que els protagonistes del cinema d'aventures siguin masculins i actuïn amb la complicitat d'un aliat, normalment femení, les heroïnes són cada vegada més freqüents. Al capdavant, el perfil d'aquest personatge pateix una evolució que no es veu condicionada pel gènere, només per l'itinerari argumental, propi d'aquest tipus de pel·lícules: la presa de consciència d'una missió, el període de formació o entrenament, l'inici de la lluita conjunta amb altres personatges, la perseverança individual per aconseguir un objectiu (un tresor) i l'esperat retorn a casa.

Tot i això, és habitual que les qualitats heroiques que se subratllen d'aquests perfils, com la valentia, la capacitat d'acció, la tenacitat, l'astúcia o el lideratge, s'atribueixin als homes, amb qui s'associa el gènere d'acció i aventures. Aquest biaix de gènere insostenible ha estat tradicionalment revertit per produccions independents i en les darreres dècades, grans

productores com Disney i Pixar han contribuït a la visualització d'heroïnes en el cinema d'animació amb personatges com Mulan (*Mulan*, 1998), les princeses Mèrida (*Brave*, 2012) i Fiona (*Shrek*, 2001-2010), Elastigirl (*Los increíbles*, 2004) o les germanes de *Frozen* (2013).

Aquestes protagonistes compleixen un paper referencial per l'audiència infantil, ja que trenquen l'estereotip sexista que assumeix un rol diferenciat per nenes (i dones) i nens (i homes). Amb aquestes pel·lícules, la vivència d'aventures, l'acompliment d'una missió i el creixement personal deixen de banda, o almenys en un segon pla, la trama romàntica, tan lligada als personatges femenins estereotipats.

Material didàctic elaborat per:

Proposta d'activitats

- Proposar que l'alumnat pensi i descrigui el seu heroi o heroïna preferida, sigui d'una pel·lícula o d'una sèrie. Quines característiques comparteix amb la Sasha? Per què són considerats valors positius?
- Comparar les motivacions personals i els objectius de Sasha amb el de la seva amiga de Sant Petersburg. Per què són diferents? Què significa la vivència de l'amor per una i per l'altra?
- La caracterització dels personatges és important en el cinema d'aventures, especialment la indumentària. Comparar i dibuixar el vestuari de la Sasha quan viu a Sant Petersburg i quan es troba enmig de l'expedició.

Material didàctic elaborat per:

L'estructura narrativa del cinema d'aventures

Recursos narratius

Tot relat necessita una raó que el motivi, i en el cinema d'aventures aquesta idea pren la forma d'un moviment en l'espai i el temps. Aquesta idea no es limita exclusivament a l'animació, ja que aquesta no és un gènere sinó un mitjà o una forma d'expressió d'idees. El concepte d'il·lusió de realitat propi del setè art s'aconsegueix també amb aquest llenguatge, ja que, de fet, són dues maneres d'entendre l'expressió cinematogràfica.

El cinema d'aventures sí que és un gènere en si, que té com a estructura habitual "El viatge de l'heroïna, o de l'heroi". Aquest argument s'origina en les narracions èpiques motivades per la recerca d'un tresor i les problemàtiques que se'n deriven. La base d'aquesta estructura és la gesta mitològica recollida en *Jasó i els argonautes a la recerca del Toisó d'Or*, una llegenda grega que apareix referenciada al segle III abans de Crist.

És, també, l'itinerari essencial de la literatura artúrica i la història del Sant Greal, sense el qual no s'explica la ficció d'aventures a Occident.

El paratge exòtic que amaga el tresor anhelat permet articular diferents accions que fan evolucionar els personatges cap a un clímax final, esdevenint així el propi eix del gènere. El tresor, de fet, és el pretext del guió per generar situacions emocionants, allunyades de la convencionalitat. La seva naturalesa pot ser física o moral, i *Al sostre del món* esdevé les dues coses: per a la tripulació trobar la nau Davai significa fer-se amb recompensa econòmica i l'admiració de la societat; a la Sasha, en canvi, només li interessa reconèixer l'honor del seu avi i restaurar el llegat del cognom familiar. Per tant, el viatge de la protagonista és també un procés de sublimació interior, que encara pors i febleses per sortir transformada del viatge. Al final del relat, l'experiència ha incidit en la protagonista propiciant un creixement personal que marcarà la seva existència.

El tresor

La recerca d'un tresor és un dels eixos fonamentals del cinema d'aventures, articulat al voltant d'una estructura argumental molt marcada. Després de la presentació dels personatges apareix l'encàrrec, seguit d'un viatge ple d'incidents a l'indret desconegut, durant el qual es forja la

Material didàctic elaborat per:

complicitat dels aliats (i en contraposició, enfrontaments amb els qui no ho són tant). Les dificultats que assetgen la protagonista, que oscil·len entre diversos graus de perillositat i d'aventura, així com una trama romàntica, són llegides com una part més de l'engranatge, estímul de la missió final. És per això que la possessió de l'objecte preuat i el retorn a la llar tenen un valor purificador i restaurador de tots els conflictes que han aparegut al llarg del viatge.

El cinema té la capacitat d'acollir múltiples relats en una sola història i, per tant, múltiples arguments. A *Al sostre del món*, el viatge de l'heroïna n'és el principal però també inclou elements de "la intrusa benefactora". Es tracta d'un personatge que té l'origen en el gènere del western, que actua per temperament aventurer, amb qui el públic pot projectar-se i identificar-se. La irrupció sobtada d'un personatge extern en una comunitat, com és la tripulació de la nau, potencia mecanismes d'arrelament del reconeixement col·lectiu, que al final de l'aventura es veu capaç d'enfrontar amb èxit qualsevol gesta.

Proposta d'activitats

- Les escenes on apareix l'avi de la Sasha transcorren en un altre temps diferent del present de la protagonista, quan la Sasha era molt petita o quan travessava el Pol Nord. Aquest recurs en cinema s'anomena flashback, i permet alterar l'ordre cronològic del relat per donar pistes sobre el mateix. Analitzar per a què és fonamental pel relat el personatge de l'avi. Quina relació tenen l'avi i la néta, en comparació amb la que té ella amb els seus pares?
- La veu en off de l'avi llegint el diari de l'expedició és un altre element dramàtic per apropar-nos aquesta figura. Quin és el paper d'aquest objecte pel desenvolupament i la resolució de l'aventura? I el de la fórmula que la Sasha descobreix a les golfes de casa seva?
- Els plans generals del Pol Nord, de glaceres i la banquisa, són un recurs expressiu que permet representar les sensacions d'amplitud, incertesa i alliberament que simbolitza el viatge per a la Sasha. Per contra, quin és el paper dels espais tancats de la ciutat, com la biblioteca, la seva casa o la taverna? Com són els plans que ens presenten aquestes localitzacions?

Material didàctic elaborat per:

La representació del paisatge

El paisatge: funció expressiva i capacitat transformadora

A *Al Sostre del Món* ens trobem l'heroïna, la Sasha, deixant el seu món conegut on és una inadaptada per començar un viatge al Pol Nord i que, en l'àmbit personal, servirà per recuperar l'honor de la seva família i del seu avi. Abandona allò familiar per marxar a un entorn desconegut, inhòspit i harmoniós alhora, que posa a prova les seves capacitats físiques i mentals en un repte autoimposat. La ficció cinematogràfica, amb la posada en escena, permet mostrar una realitat geogràfica i vital molt diferent de la que ens és familiar. A *Tarzan*, (Chris Buck, Kevin Lima, 1999), un indret que podríem considerar perillós i salvatge es pot convertir en una llar, i com a contrapartida, la ciutat pot ser un espai inhospitalari quan hauria de ser

paradigma de la civilització. No és l'únic cas: *El llibre de la Selva* (Wolfgang Reitherman, 1968) ens representa també una selva prou acollidora i *Babe. Un Cerdito en la Ciudad* (George Miller, 1998) una ciutat llòbrega i hostil.

Veiem com el paisatge pot servir, a part de situar-nos en un espai i en una època determinats, de mecanisme que reforça l'experiència del protagonista. La lluita física amb els elements es converteix en una lluita interior o que funciona com a reflex d'aquesta. També serveix com a aliçonnement o per posar a prova la capacitat de superació del personatge i ajudar-la a créixer. Pot ser només el teló de fons on s'hi desenvolupa l'acció (*El meu veí Totoro*, Hayao Miyazaki, 1988) o un element de confrontació (*La princesa Mononoke*, Hayao Miyazaki, 1997).

Una relació respectuosa

Amb unes línies netes i un estil gràfic refinat, sumat a un ús expressiu del color que recorda l'elegància dels cartells del viatge de 1930 de l'il·lustrador francès Roger Broders, l'ambientació polar a *Al sostre del món* és el teló de fons que acull tot el periple aventurer. L'entorn és nou tant per a la protagonista com per als espectadors i les espectadores. La progressiva exploració de les dificultats que presenta permet entendre que l'espai es pot conèixer a través de l'experiència pròpia. Així, el vast Pol Nord

Material didàctic elaborat per:

es presenta com a un terreny impossible de dominar, on el gel sembla no tenir fi. La força de voluntat de la Sasha per trobar el Davai i el respecte per la naturalesa li permeten aprendre de les seves limitacions i a relacionar-se i interpretar l'entorn.

L'estada de la Sasha servint a la fonda equival al procés d'entrenament que l'habilita per iniciar la travessa polar. En aquest entorn, les dificultats no són geogràfiques ni climatològiques, tot i que la duresa és d'una altra mena. La provenença aristocràtica de la protagonista crea un enfrontament entre les comoditats a les quals està acostumada i el món de fora d'aquest entorn de protecció. Aquesta situació posa en relleu la diversitat de maneres de viure, així com la capacitat de resiliència, creixement i adaptació al medi.

Proposta d'activitats

- És típic associar el color blanc als paisatges de neu i fred, però a la pel·lícula hi ha un ventall de colors molt més ampli per representar l'entorn polar. Recordar conjuntament els colors i tons que hi apareixen. Per què creieu que el director ha escollit el recurs de no limitar-se al blanc?
- Dibuixar un vaixell trenca-gel i explicar perquè creieu que es diferencia d'un vaixell que viatgi, per exemple, pel Mar Mediterrani. El director de la pel·lícula es va inspirar en el vaixell de l'explorador Ernest Shackleton, recordat per la seva expedició a l'Antàrtic. Busqueu-ne les imatges.
- Investigar a qui s'associa el descobriment del Pol Nord i fer una llista de les emocions que devia sentir aquesta tripulació.

Material didàctic elaborat per:

Glossari

Animació: Tècnica que permet dotar de moviment dibuixos o objectes inanimats mitjançant la presa fotograma a fotograma de cadascuna de les fases de descomposició del moviment.

Caracterització: Acció que consisteix a determinar els atributs peculiars d'un personatge de manera que es distingeixi clarament de la resta.

Estereotip: Conjunt d'idees que s'obtenen a partir de les normes culturals prèviament establertes i que poden convertir-se, a ulls d'un grup o una societat, en un model de comportament desitjable que cal seguir per ser acceptat o acceptada.

Flashback: és un instrument que ens permet modificar la continuïtat del temps narratiu. El flashback consisteix a fer un salt, sigui a través del record, de la lectura d'unes cartes, etc. A vegades es tracta de petites càpsules dins d'una narració lineal que permeten aclarir fets passats, i en d'altres casos, com per exemple a *Els Ponts de Madison*, *Ciutadà Kane* o *Titànic*, tota la narració fílmica s'estructura en un llarg flashback.

Gènere: Construcció social amb atribucions de comportaments i actituds diferenciades per a cada sexe.

Localització: és el lloc triat per filmar alguna de les escenes de la pel·lícula. Per exemple, per a filmar les escenes del castell, l'equip de rodatge de *La Ventafocs* va haver de buscar un castell de debò que s'adeqüés al guió tot modificant l'espai amb objectes decoratius, és a dir, una localització que es pogués convertir en escenari.

Veu en off: és un recurs narratiu del cinema i les arts escèniques que consisteix en retransmetre una veu no pronunciada visualment davant la càmera. La veu pot ser d'un personatge que aparegui en altres moments o bé interpretada per algú que no apareix mai. Sovint es fa servir per representar el narrador omniscient equivalent al narrador de la literatura escrita.

Posada en escena: concepte d'origen teatral que prové del terme francès *mise-en-scène* (posar en escena una acció). En relació amb el cinema s'utilitza per expressar el control del director o directora sobre tot allò que apareix a la imatge, és a dir, descriu la forma i composició dels elements que apareixen en l'enquadrament. La posada en escena inclou tant aquells aspectes del cinema que coincideixen amb el teatre (decorats, il·luminació, vestuari, elecció, moviment i comportament dels personatges) com els aspectes més propis del cinema (moviments de càmera, escala i mida dels enquadraments, etc.)

Material didàctic elaborat per:

Filmografia relacionada

Altres protagonistes femenines

La Ventafoes, Václav Vorlíček, Txecoslovàquia, 1973.

La princesa Mononoke, Hayao Miyazaki, Japó, 1997.

Mulan, Tony Bancroft, Barry Cook, Estats Units, 1998.

Stella, Sylvie Verheyde, França, 2008.

Brave, Mark Andrews, Brenda Chapman i Steve Purcell, Estats Units, 2012.

Altres pel·lícules d'animació

Kirikú i la bruixa, Michel Ocelot, França, 1998.

Shrek, Andrew Adamson i Vicky Jenson, Estats Units, 2001.

Els increïbles, Brad Bird, Estats Units, 2004.

La cançó del mar, Tomm Moore, Irlanda, 2014.

Material didàctic elaborat per:

Dades de contacte

Si voleu aprofundir més en aquest o altres aspectes del cinema, els docents disposen d'accés gratuït a la Biblioteca del cinema de la Filmoteca amb tot tipus de recursos i bibliografia sobre cinema i cultura audiovisual.

Filmoteca de Catalunya

Filmoteca per a les escoles

filmoteca.escoles@gencat.cat

T 935 565 198

<http://blocs.gencat.cat/filmotecaescoles>

<http://www.filmoteca.cat/web/ca/article/filmoteca-les-escoles>

Drac Màgic

merce@dracmagic.cat

T 93 216 00 04

www.dracmagic.cat